

De eerste 'lyrische worstelaars' in de

Toen er in het begin van de vorige eeuw op Aruba, net als op Curaçao weinig werk was voor de mensen, zijn veel Antilliaanse arbeiders naar Cuba gegaan om daar te werken in de suikerrietvelden. Logisch dat velen daar heimwee hadden naar hun geboorteland.

Tekst: Fred de Haas

De volgende verzen uit die tijd hebben te maken met dat gevoel van heimwee (in vertaling):
*Wat heeft, anders dan eenzaamheid,
 een Arubaan buiten zijn land te zoeken?
 Alleen een Arubaan begrijpt
 hoezeer op vreemde grond
 verdriet gedijt.*

Bovenstaande tekst is oorspronkelijk geschreven in het Papiaments door pater Stephan van de Pavert die aan het eind van de 19e en begin van de 20e eeuw op Aruba werkte. Pierre Lauffer vond het Papiaments van de pater 'un poko mankaron', een beetje gebrekkig. Maar toch. Die tekst markeerde met de 'Atardi' van Frederik 'Fechi' Beaujon het begin van de Arubaanse literatuur. Vandaar nog een paar versregels van Fechi waarin hij een sterrennacht beschrijft:

*Ya e lampinan sin cadena, ma cariñoso
 Ta plama nan luz arriba tera y lamá
 Den silencio mi ta mira Hooiberg, majestoso
 Foi toer su otro compañeronan bandoná*

Pierre Lauffer zou het laatste vers ongetwijfeld ook 'un poko mankaron' hebben gevonden. En de historicus Johan Hartog zou de twee dichters waarschijnlijk allebei 'lyrische worstelaars' hebben genoemd, de naam waarmee hij de rijmelaars en verzenbakkers aanduidde die hun lyriek publiceerden in de ingezonden stukken van de krant waarvan hij indertijd hoofdredacteur was, de Amigoe di Curaçao.

Identiteit

Er bestaat, biologisch gezien, niet zoiets als 'ras'. Maar bestaat er wel zoiets als identiteit? En wordt het niet erg ingewikkeld als je moet zoeken naar identiteit in het Caribisch gebied waar zoveel mensen uit zoveel verschillende landstrekken bij elkaar komen?

Veel Caribische schrijvers zijn zich bewust van een echt meervoudige identiteit. In het gedicht *Bos di Sanger* (Stem van het Bloed) vraagt de Arubaanse schrijfster Nydia Ecury

zich plagend af wat ze met al die verschillende 'afkomsten' van zichzelf aan moet. Ze is Duits, joods en haar overgrootmoeder was een vrijgemaakte Afrikaanse slavin. Voor haar was dat laatste geen probleem, maar voor veel anderen, die de slavernij zo veel mogelijk uit het collectieve geheugen wilden wegdrücken, was dit wel degelijk een probleem!

Men heeft er moeite mee om te accepteren dat er een jaar vóór de emancipatie (1863) ongeveer 500 Afrikaanse slaven op Aruba waren, slaven die afkomstig waren van Curaçao. Dat betrekkelijk kleine aantal werd in die tijd nog niet als een bedreiging ervaren, maar toen er met de komst van de olie-industrie een grote toevloed kwam van gekleurde/zwarte arbeidskrachten ontstond er een identiteitsprobleem op het eiland. De 'olie' heeft sindsdien heel wat pennen in beweging gebracht.

Verstoord evenwicht

Aruba begon in veel opzichten te veranderen toen de olie-industrie zich in 1924 op het eiland vestigde. Er kwamen Amerikanen wonen op Lago Heights en de Amerikaanse Colony werd een afgesloten terrein. Zwarte arbeiders van de Bovenwinden, Suriname en de Engelse eilanden gingen wonen in San Nicolas en The Village.

Arubanen die al jaren op het eiland woonden begonnen zich in meerdere opzichten achtergesteld te voelen. Immers, de Lago had een voorkeur voor Engelssprekenden en het Nederlandse bestuur had een voorkeur voor Nederlanders en Surinamers vanwege het feit dat de taal van de regering nu eenmaal het Nederlands was en de Surinamers beter Nederlands spraken dan de Arubanen vanwege de in Suriname gevoerde taalpolitiek.

In 1948 waren er zo'n 12.000 donkere migranten op Aruba op een bevolking van 30.000 en dat veroorzaakte spanningen in de maatschappij.

De autochtone Arubanen begonnen zich bekneld te voelen en zouden dit hardhandig ken-

baar gaan maken. Het nationalisme en de openlijke discriminatie deden hun intrede op het eiland.

Federico Oduber was een fel criticus van de Arubaanse discriminatie van de zwarte bevolking en de Arubaanse dichter Henry Habibe heeft zich meermalen in zijn werk veroordelend over die discriminatie uitgesproken.

Het Arubaanse nationalisme omarmde in de jaren veertig als een soort bovennatuurlijke interventie het vermeende Indiaanse verleden als tegenwicht voor de Afrikaanse invloed van buiten.

In 1949 werd er zelfs een nieuwe partij opgericht, de Partido Patriótico Arubano die ostentatief in haar wapen een Indianenhoofd voerde. De afbeelding was trouwens het hoofd van een typische Noord-Amerikaanse Indiaan en niet dat van een Caiquetío.

Gekoesterd door politiek

Het geloof in de Indiaan nam zodanige proporties aan dat men zich helemaal Indiaans ging voelen.

In 1951 maakte de politiek leider van die tijd, Henny Eman sr, plannen om het stemrecht voor – voornamelijk Curaçaose en Surinaamse – migranten te beperken. Hij had twee zeer teleurstellende verkiezingsuitslagen achter de rug en daarvan gaf hij de schuld aan de migranten. In de Staten zei hij (letterlijk):

"Hieraan hebben wij het te danken dat de echte Indianen van Aruba niets meer te vertellen hebben (...). Er moet eenheid van ras komen, zonder die eenheid blijft het een eiland van twist en van haat." Zou de heer Eman zich ook hebben geïdentificeerd met de Indianen? Dat lijkt me onwaarschijnlijk. Zijn voorouders kwamen uit Duitsland en daar vind je alleen Indianen in de

boeken van Karl May...

Ook in de Arubaanse literatuur van die tijd begonnen de Indianen aan een frisse opmars. Men heeft aan die Indianenmythe in de letterkunde de naam 'Indianismo' gegeven, een naam die ontleend was aan een soortgelijke stroming in de literatuurgeschiedenis van Latijns-Amerika.

Het Indianismo

De op Bonaire geboren Arubaanse dichter Hubert Booi schreef over Indianen en piraten in zijn 'E perla di Caribe'. De Indianen dragen namen van oude plaatsen op Aruba. Het opperhoofd heet Balashi en de tovenaars Bushiribana. In zijn toneelstuk 'Kibaima' heet de medicijnman Kudawecha. Bij Booi is de Indiaan een romantisch, exotisch wezen dat een gevoel van nostalgie moet opwekken. In zijn berijmde gedicht 'E último Caribe' beschrijft hij een gebeurtenis van 450 jaar geleden toen de Spanjaarden de Arubaanse Indianen deporteerden naar Sto. Domingo:
*T'ami t'esun indjan, ku wowo penetrante,
 ku a biba den baranka, den mondinan skondí,
 mi pianan a kamna, a kore tur instante,
 pa konosé mi isla, mi perla tan kerí*

Die indiaan ben ik; doordringend zijn mijn ogen.

*Ik woonde in de grotten, in het bos, verborgen,
 kende heel mijn eiland, verkende het te voet:
 parel van mijn hart, juweel van mijn gemoed.*

Ook bij Ernesto Rosenstand zien we Arubaanse plaatsnamen opduiken in zijn verhalen en toneelwerk: een Indiaans prinsesje heet Guadirikiri, een ander Indiaans meisje heet Macuarima en de zoon van de

cacique heet Kibaima. Zijn toneelstukken dragen de namen Macuarima (1971) en Wadirikiri (1974).

In de gedichten van Quito Nicolaas en van Olga Orman zijn verwijzingen naar een Indiaans verleden schaars. In *Determinacion / Vastberadenheid* (2011) schrijft Nicolaas als een soort opmaat naar de bevrijding uit de eeuwenlange onderdrukking:

*Cu e sanger Indjan
 drama den Rooi Frances
 a skirbi pasado
 di un conciencia terenal
 pa hamas ser venci.*

*Het indianenbloed
 vergoten in de Franse Pas
 heeft geschiedenis geschreven
 van een aards bewustzijn
 dat nooit meer in de boeien
 wordt geslagen.*

De anti-Indiaanse reactie

In de jaren zestig en zeventig zouden er een aantal dichters komen die een heel andere toon zouden aanslaan en niets van die Indianenverhalen moesten hebben.

Federico Oduber bestaat het om in een gedicht dat de herinnering aan zijn stervende vader oproept te zeggen: "Toen mijn vader met zijn opgezwollen buik besloot dat het genoeg was spoot er een straal bloed uit zijn mond...Indiaans bloed, veronderstel ik."

Op een grappige manier laat Henry Habibe in het gedicht *Abrakadabra* (1980) zien wat hij van die Indianenverhalen denkt:

*indján a baha fo'i shelu
 abrakadabra
 kai sinta riba sinkuri
 abrakadabra*

*Een Indiaan valt uit de lucht
 door Hocus Pocus, wat een klucht!*

*recht op de hoge hoed
 precies daar, waar hij wezen moet!*